

บทที่ 1

บทนำ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงกล่าวไว้ในตอนหนึ่งของพระนิพนธ์เรื่อง ประวัติสุนทรภู่ว่า “บรรดาผู้ที่ชอบอ่านบทกลอนไทยดูเหมือนจะเห็นพ้องกันโดยมากกว่า สุนทรภู่เป็นกวีที่วิเศษสุดคนหนึ่งและถ้าจะลองให้เลือกกวีไทยบรรดาที่มีชื่อเสียงปรากฏมาในพงศาวดาร คัดเอาแต่ที่วิเศษสุดเพียง ๕ คน ใคร ๆ เลือกก็เห็นจะเอาชื่อสุนทรภู่ไว้ในกวี ๕ คนนั้นด้วย ข้อวิเศษของสุนทรภู่ที่แปลกกับกวีคนอื่น ๆ นั้นคือ ในกระบวนกลอนอย่างหนึ่ง กับสำนวนกระบวนกล่าวความอย่างปากตลาดอีกอย่างหนึ่ง ในกระบวนเหล่านี้จะหาตัวสุนทรภู่แทบไม่มี” และทรงกล่าวต่อไปถึงคุณสมบัติของสุนทรภู่อีกตอนหนึ่งว่า “คุณวิเศษของสุนทรภู่อีกอย่างหนึ่งนั้น นับว่าเป็นผู้ตั้งแบบกลอนสุภาพขึ้นอีกอย่างหนึ่งซึ่งผู้อื่นชอบเอาอย่างแต่กันแพร่หลายมาจนทุกวันนี้”

นอกจากข้อความดังกล่าวข้างต้นนี้แล้ว ยังมีข้อความที่กล่าวถึงสุนทรภู่ในทำนองนี้เสมอเป็นต้นว่า “สุนทรภู่เป็นกวีคนหนึ่งซึ่งกรุงสยามต้องยอมให้ตำแหน่งเป็นชั้นเอกในทางกลอนสุภาพ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่ากลอนแปด บทนิพนธ์ต่าง ๆ ของสุนทรภู่เป็นเรื่องที่ควรเอาใจใส่” (พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ : คติสุนทรภู่)

“สุนทรภู่เป็นอาจารย์เอกของกลอนสุภาพ งานของท่านกลายเป็นตำรากลอนสุภาพ วิธีเขียนของท่านกลายเป็นแบบฉบับของนักแต่งกลอนทั้งรุ่นท่านและรุ่นทุกวันนี้” (เจือ สตะเวทิน : สุนทรภู่)

“สุนทรภู่ถึงแก่กรรมเมื่อพุทธศักราช ๒๓๙๘ นับถึงปัจจุบันได้ร้อยกับสิบปีเป็นระยะเวลาที่ยาวนานพอที่คนทั้งหลายจะลืมกันหมดแล้ว ถ้าสุนทรภู่เป็นบุคคลธรรมดาสามัญ แต่หาเป็นเช่นนั้นไม่ สุนทรภู่เป็นวีรวิสามัญบุรุษ เป็นกวีวีรชนของชาติไทย” (ฉันทิชย์ กระแสสินธุ์ : วันสุนทรภู่ ๒๕๐๘)

สุนทรภู่เป็นกวีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ซึ่งเป็นสมัยที่วรรณคดีประเภทร้อยกรองเจริญถึงขีดสุด เนื่องจากบ้านเมืองสงบสุข ไม่มีศึกสงครามเช่นรัชกาลก่อน พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเองก็ทรงเป็นทั้งกวีและองค์พระประมุขแห่งกวี ในรัชสมัยของพระองค์นั้นผู้ใดเชี่ยวชาญทางกาพย์กลอนก็ทรงโปรดปรานยกย่อง บรรดากวีทั้งหลายก็ดูเหมือนจะแข่งขันกันอยู่ในที่ ดังเช่นที่นายวินทร์ธิเบศร์กล่าวไว้ในตอนท้ายของนิราศวินทร์ว่า

นรินทร์นเรศไท่	บริบาล
นิพนธ์พนธ์พิสดารญาณ	ยศไวั
กวีวรโวหาร	นายหนุ่ม
ควรแก่ปราชญ์ ไคไค	อ่านแล้วเย็นยอ
ไคไคโอรุโอรุอ้อ	ตนดี
เอาปากเป็นกวี	ช้อยคล้อย
หากหาญแต่ว่าที่	เฉลยกล่าว โฉนนา
ตุงหนึ่งแสงหึ่งห้อย	ส่องกันตนเอง
พระยาตรังคภูมิบาล	กวีจากภาคใต้ก็กล่าวด้วยความมั่นใจในความสามารถและสติปัญญา

ของตนไว้ในนิราศตามเสด็จลำน้ำน้อย ว่า

กรุงศรีธรรมราชหม้าย	เมธี พ่อสา
แสงอวยุทธยาชู	คู่พร้อง
เฉลิมบาทนฤบดี	โดยเสด็จ เคิกแฮ
นิราศเรื่องพ้องหน้า	ณรงค์
สุนทรภู่เองก็เคยกล่าวไว้ในเพลงยาวถวายโอวาท	ซึ่งแต่งถวายเจ้านายของท่านว่า
อย่างหม่อมจันอันทิดแลชั่ว	ถึงลับตัวก็แต่ชื่อเขาลือฉาว
เป็นอาลักษณ์นักเลงทำเพลงยาว	เขมรลาวลือเลื่องถึงเมืองนคร
เพื่อให้เห็นว่าวงวรรณกรรมในสมัยรัชกาลที่ ๒ (ต่อถึงสมัยรัชกาลที่ ๓ ด้วย) ว่าก็กัก	

เพียงใดจึงขอกล่าวถึงกวีและผลงานวรรณคดีของแต่ละท่านโดยสรุปดังนี้

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงพระราชนิพนธ์บทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน (บางตอน) บทละครในเรื่องอิเหนา รามเกียรติ์ บทละครนอกเรื่องไชยเชษฐา สังข์ทอง ไกรทอง มณีพิชัย และคำวิ กาพย์เห่เรือชมเครื่องคาวหวาน และบทพากย์โขนตอนนางลอย พรหมาสตร นาคบาทและเอราวัณ

สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส ทรงพระนิพนธ์กฤษณาสมันต์ น้อยคำฉันทน์ สรรพสิทธิ์คำฉันทน์ สมุทโฆษคำฉันทน์ (ตอนปลาย) ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก พระปฐมสมโพธิกถา ฉันท์คุษฎีสังเวยกล่อมช้างพัง กาพย์ขับไม้กล่อมช้างพัง ลิลิตกระบวนพยุหยาตราพระภุชงค์เสด็จและชลมารค ร่ายทำขวัญนาค ลิลิตตะเลงพ่าย โคลงดั้นยอพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉันท์มาตราพุดและวรรณพุด ลิลิตจักรทิปนี ตำราพระพุทธรูป

คำฤกษ์ พิธี พระราชพงศาวดาร พระธรรมเทศนาพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา กลอนเพลงยาวเจ้าพระ และ
คำจารึกวัดพระเชตุพน ฯ เรื่องอื่น ๆ

พระยาตรังภุมิบาล แต่งโคลงนิราศตามเสด็จล้านน้อย โคลงนิราศกลางโคลงเฉลิม
พระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โคลงกวีโบราณ (เป็นผู้รวบรวม) โคลงกระทู้เบ็ด
เตล็ด และกลอนเพลงยาวเบ็ดเตล็ด

นายวินทร์ไชย (อิน) แต่งนิราศนรินทร์ และกลอนเพลงยาวเบ็ดเตล็ด

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ โคลงปราบดาภิเษก (ยก
พระเกียรติรัชกาลที่ ๒) บทละครนอกเรื่องสังข์ศิลป์ไชย เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน (บางตอน)
เพลงยาวต่าง ๆ โคลงและกลอนกลบทกลอักษรต่าง ๆ

สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๓ ทรงพระนิพนธ์โคลงโลกนิติ และโคลงนิราศเสด็จไปทัพ
เวียงจันทน์

กรมหลวงวงศาธิราชสนิท ทรงพระนิพนธ์ โคลงจินตมาณี โคลงนิราศพระประชม
และโคลงนิราศสุพรรณ

พระมหามนตรี (ทวี) แต่งบทละครเรื่องระเด่นลิ้นไค เพลงยาวว่าพระยามหาเทพ
(ทองปาน) และกลอนกลบทต่าง ๆ

คุณพุ่ม แต่งเพลงยาวเฉลิมพระเกียรติ และบทสักวาต่าง ๆ

คุณสุวรรณ แต่งบทละครเรื่องพระมเหศวร บทละครเรื่องอุณรุโอรย์เรื่องและเพลงยาว
จดหมายเหตุเรื่องกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพประชวร

นายมี แต่งนิราศเดือน นิราศพระแท่นดงรัง นิราศกลาง และนิราศสุพรรณ

จะเห็นได้ว่าในสมัยที่สุนทรภู่มีชีวิตอยู่นั้น วงวรรณกรรมกำลังรุ่งเรืองมาก ท่านอาจจะ
เป็นกวีเล็ก ๆ ผู้หนึ่งซึ่งบางคนเห็นว่าไม่น่ายกย่องเท่าใดนัก เนื่องจากงานส่วนใหญ่ของท่านเป็นกลอน
มิได้ สั้น ทัด เจิดเจิดในฉันทลักษณ์ทุกประเภท แต่ท่านก็สามารถสร้างผลงานออกมาได้มากมาย
อย่างน้อยก็ร้อยกว่าเรื่อง และผลงานเหล่านี้ได้ผ่านการพิสูจนมาแล้วร้อยกว่าปี ดังที่เราจะได้ศึกษากันต่อไป
ไม่เพียงแต่เท่านั้น ชีวิตของท่านก็ยังเป็นชีวิตที่น่าพิศวง จากคนธรรมดาสามัญมาเป็นกวีที่ปรึกษาใน
ราชสำนัก แล้วก็ต้องตกอับระเห่ร้อน ชีวิตครอบครัวไม่ปกติสุขมาตั้งแต่แรกเกิด มีความสัมพันธ์
กับผู้หญิงมากมายและมีภรรยาหลายคนแต่อยู่กับใครไม่ได้นาน เคยออกบวช ได้เป็นพระอาจารย์ของ
เจ้าฟ้า และเป็นนักเลงสุราที่ชอบแสวงหาโชคกลาง ในที่สุดบั้นปลายของชีวิตก็กลับมามีชีวิตอีกครั้งหนึ่ง
ทำนองชั่วเจ็ดทีเจ็ดหน บางทีชีวิตของท่านจะน่าสนใจไม่น้อยไปกว่าผลงานทางด้านวรรณกรรมทีเดียว

